

ИДЕЯТА ЗА НЕСТАНДАРТНОСТ В ОБРАЗОВАНИЕТО И ОБУЧЕНИЕТО НА СТУДЕНТИ ОТ СПЕЦИАЛНОСТИ ПО ИЗКУСТВАТА

проф. д-р Капка Солакова
АМТНН – Пловдив

THE IDEA FOR NONSTANDARDNESS IN THE EDUCATION AND TRAINING OF ART STUDENTS

Prof. Kapka Solakova, PhD
Academy of Music, Dance and Fine Arts – Plovdiv

***Анотация:** Опозицията стандартност-нестандартност в образованието е осмислена във взаимовръзката на философско-антропологическата, психологическата и педагогическата гледни точки. Асоциирана с основни тези на персонализма, диференциалната психология, приобщаващото образование, тя е отправна точка при интерпретирането на спецификата на работа със студенти от специалности по изкуствата и реализирането на индивидуален и диференциран подход.*

***Ключови думи:** нестандартност, образование*

***Abstract:** The opposition between standardness and nonstandardness in education is considered within the interrelation of the philosophical and anthropological, the psychological and the pedagogical points of view. Being associated with key concepts of personalism, differential psychology and inclusive education, the standardness-nonstandardness opposition is a starting point when interpreting the specifics of the work with art students and the implementation of an individual and differential approach.*

***Key words:** nonstandardness, education*

Опозицията стандартност – нестандартност в образованието е мислима във взаимната обвързаност на идеи, обосновавани във философски, психологически и педагогически план.

Нестандартността е присъща част от човекознанието. Тя е своеобразен израз на интелектуалните „бунтове“ спрямо създадените традиции и стандарти; опит за „отговор“ на предизвикателствата на променливото социално битие и отражението му в духовната култура и в обикновеното съзнание. Опозицията стандартност – нестандартност е в известен смисъл част от историята на развитието на всяка наука, полемика между традиция и новаторство; полемика между различни алтернативи, но между които винаги има и известно „родство“.

Идеята за нестандартност в образованието днес е част от опитите за нововъведения в педагогическата практика и за адекватното им теоретическо осмисляне; свързва се с преразглеждане на ценностите и приоритетите в образователната политика по отношение на цели и съдържание на образованието; преодоляване на стереотипите в педагогическото мислене и вариативност на идеите; свързва се с промяна на основните подходи и поставяне на акцент върху хуманността и прагматичността.

В историко-педагогически план идеята за нестандартност кореспондира с поставянето на началото на „новаторска педагогика“ и с критиката на съществуващите антропологически концепции, с промяната на възгледите за човека и неговата среда, с промяната на концепцията за детството, детето и мястото му в света./Е.Кей, М. Монтесори и др./ Реформаторските идеи на 20. век, движението за алтернативно образование с цялото си богатство от педагогически концепции, теории и школи, се обединяват в полемичното си отношение към класическите „стандартни“, теоретични положения и практически решения. Обединява ги стремежът към преодоляване на стандартната структура на педагогическото мислене и създаване на „ново педагогическо мислене“, на теория и практика, които да съответстват на действителността. Критико-рефлексивното отношение към битоващите нагласи и педагогически практики предпоставят промяна в обосноваването на мисията, целите, организацията, съдържанието на образованието. Променят се ценностите и смисъла му. Утилитарното се обвързва с опита да се удовлетворят преди всичко личностни потребности и интереси. Образованието се превръща във фактор за изява на личностни качества и за саморазвитие. [9]

Доминиращата „субектна“ парадигма от втората половина на 20. век, разбирането за субекта като „ всеобхватно и най-широко понятие за човека, което обобщава всичките му качества – природни, социални, индивидуални,... като фокус на емоционално и афективно, съзнателно и несъзнателно, социално и индивидуално, материално и идеално“ [4, с. 22] са реална основа на хуманистичния подход.

Контурите на „субектната педагогика“ и на хуманистичната традиция се изграждат от: убедеността, че същността на човека е позитивна, конструктивна и социална; пълно доверие в човека и неговите възможности; убеденост, че у човека непрекъснато се актуализира тенденцията към саморазвитие и самореализация. Възможността за свободен избор, не само между външни алтернативи, но и като екзистенциално качество на личността и способност за вътрешен избор, предполага не принудително, основано на значенията учене. Необходимо е инициативно учене, насочено към усвояване на смисли в качеството им на елемент от личния опит. [7] Центрираният към човека подход в образованието включва: сътрудничество, съвместност, взаимопомощ в личностното развитие, психически климат на доверие, актуализация на мотивите. Нестандартното в образованието може да се свързва с усъвършенстването на знанията и на преподаването, с внедряването на нови експериментални програми и съвременни технически средства на обучение. Идеята за нестандартност, според К. Роджърс обаче, се основава преди всичко и най-вече на осмисленото учене като съвкупност от ценности. Те са в основата на убеждението за значимостта на всеки човек, правото на избор и радостта от творчеството и от ученето като творчество. [7] Променят се нагласите на субектите в междуличностното взаимодействие; променя се цялостната философия на педагогиката, неразривно свързана с личностните способности на битуване и битие на човека.

В съвременните условия проекцията на тези вече „класически“ идеи се открива в парадигмата на вариативното развиващо смислово образование и в парадигмата на приобщаващото образование.

Идеята за вариативността и понятието „вариативно образование“, употребени за първи път от А. Г. Асмолов през 1991 г. се свързва с разбирането за процес, насочен към разширяването на възможностите за компетентен личностен избор на житейски път и на саморазвитие. Целта на вариативното образование е в съвместната дейност с педагози и с връстници да се усвоят универсални начини за познание и изграждане на „картина на света“, чрез които да се решават широк кръг задачи в различни ситуа-

ции на неопределеност. Мотивацията е образованието да се превърне във фактор за социокултурна модернизация, във фактор за формиране на идентичността и хармонизиране на социалните отношения. [2]

Вариативността не изключва стандартите, доколкото те задават равни възможности „в образователното пространство като пространство на единство в многообразието“ [2, 3]

Методологична основа на вариативното образование е културно-дейността и екзистенциалната психология, намерили обединяващите гледни точки в тезата за дорефлексивните дълбинни смислови образувания. Последните се пораждат в потока на дейността и са независими от осъзнаването, от сферата на знанията и волевия контрол. Така психологически обект на възпитанието и на обучението стават смисловите образувания на личността, личностните смисли и нагласи. Тази концепция задава мотивационно-смисловия анализ на развитието на личността, дейностно-смисловия подход, смисловата педагогика, психологията на смисъла. [1, 2, 3]

Тази посока на разсъждение кореспондира с един от водещите методологически принципи в съвременната философско-педагогическа антропология – за човека като „открит въпрос“/Ото Болнов/; за съотношението определеност – неопределеност в човешката природа и за връзките определеност – стандартност – неопределеност – нестандартност по отношение на човешката същност и по отношение на образованието. Тези взаимовръзки са част и от философско-психологическото и педагогическото обосноваване на идеята за приобщаващото образование.

Ценността на различието е ценността на нестандартното – като смисъл и значение. Запазването на единството в различието; приемането и разбирането на многообразието от култури, форми на самоизразяване и прояви на индивидуалността; стремежът към създаване на подходящи условия за образование и отношения на равнопоставеност в различието са съществени характеристики на приобщаващото образование.

В духа на съвременната диференциална психология „индивидуалността е концептуална интеграция на индивидуалното многообразие“, показана във взаимовръзката ѝ с общите закономерности. [5] Смисълът е основен, съдържателен интегратор на индивидуалността, а индивидуалният стил е начин на нейното функциониране. Различното, нестандартното е предизвикателство и възможност.

Различността и нестандартността са иманентно присъщи на изкуството – като част от културата и като израз на духовност. Нестандартността в мисленето, в поведението, в себеизразяването са типични за студентите от специалности по изкуствата. Нестандартността е обвързана с психиката на таланта, с психологията на творчеството и по специфичен начин се проектира върху дейностите в изкуството. Но тя е мислима и в контекста на изразните средства на различните изкуства, на своеобразния „прочит“ на действителността и на особеностите на познанието, в частност.

Човек е способен да овладее света на изкуството само в диалогично общуване с него, чрез диалог на Аз-а на твореца, на изпълнителя, в най-широк смисъл на душата – „с цялото човечество...., чрез състрадание, съпреживяване, съчувствие, сътворчество, опит и развитие.“ [6]

Възприемането на изкуството е съотнасяне на абстрактното с множество конкретни актове на реално възприемане, посредством овладяност на езика и изразните средства, на жанрово-стилистичните представи на конкретното изкуство; на художествените ценности и развитието на художественото мислене; на развитието на способност за разбиране и откриване на личностен смисъл в конкретно произведение.

Новите педагогически парадигми, отнесени към професионалното образование в сферата на изкуството, предполагат моделите на образование да осмислят преди

всичко особеностите на културно-образователната среда, разнообразието на художественотворческата дейност, условията за разкриване потенциала на личността.

Организирането на личното пространство за творческа активност и дейност, съответстваща на потребностите, интересите, способностите на учащите се и запазването на тяхната самобитност, уникалност, неповторимост предполага не само дейностен и аксиологичен, но и личностно-ориентиран подход в образованието. [8]

Една от тезите на движението за дидактическо художество от първите десетилетия на 20. век е, че само творецът възпитава творец. В този смисъл, чрез личността и педагогическото майсторство на преподавателя, образователният процес трябва да предлага нестандартни подходи, ситуации, методи, да създава среда за изява на различието.

Насищането на формите на обучение с дейности и задачи, които поставят студентите в ситуации на неопределеност, позволяват свобода на възприемане и изразяване, понякога – необичайни. Многообразието от образователни потребности и личното ниво на изразеност на таланта налагат необходимостта от максимално индивидуализиране и диференциране на задачите, моделите на общуване и стимулирането на постиженията.

Концептуализирането на новата информация, конструирането на ново знание и намирането нови решения, развитието на критично мислене и на способност да се отстоява собствена позиция, проблематизирането на знанието и интелектуалните затруднения са малка част от начините за развитие на творчество и нестандартност в мисленето и поведението в процеса на обучение.

Съчетаването на стандартното и нестандартното в технологията на обучението и поставянето на учащите се в качеството му на ценност и смисъл на образованието означава едновременно приобщаване към художествената култура и развитие на личностния потенциал. Професионалната диагностика и прогностика на способностите в определена сфера на изкуството, педагогическото майсторство и информираност за създаване на подходящо образователно пространство за развитие на таланта, умелото използване на методическия инструментариум в този процес са условие за използване потенциала на изкуството за личностно развитие и за самоизразяване чрез творчеството. Художествената култура става едновременно условие, средство, процес и резултат от художественото образование. Нестандартният подход в образованието, разбран в най-широк смисъл, става гаранция за равни шансове на всеки да достигне желана степен на постижения, чрез създаване на необходимите условия за развитие и саморазвитие в този процес.

Литература

1. Асмолов, А.Г., Нырова, М.С. Нестандартное образование в изменяющемся мире: культурно-исторические перспективы. Новгород: 1993
2. Асмолов, А.Г. Стратегия развития вариативного образования: мифы и реальность. – Магистр, 1995, №1
3. Асмолов, А.Г. и др. Культурно-историческая системно-деятельностная парадигма проектирования стандартов школьного образования. – Вопросы психологии, 2007, №7
4. Брушлинский, А. В. Психология субъекта. Москва: 2003
5. Зиновиева, И. Дифференциална психология. От психология на индивидуалните различия към психология на индивидуалността. София: 1997
6. Медушевский, В.В. Содержание понятия „адекватное водприятие“. В: Восприятие музыки. Сборник статей. Москва: 1980 141-155
7. Роджърс, К. Свобода на учене. – Компас, 1994, №1
8. Солакова, К. Педагогическото образование в сферата на изкуството. Теоретико-приложни аспекти. Пловдив: 2015
9. Цветков, Д. Увод в педагогическата антропология. София: 1995